

נתונים על נשירת תלמידות מבתי ספר ועל לימודים אקדמיים בקרב נשים בחברה הבדואית בנגב

תמצית

מסמך זה, שנכתב לבקשת חה"כ אימאן ח'טיב יאסין לקראת ציון יום הנגב בכנסת, מציג נתונים על שני נושאים: נשירת תלמידות ושיעורי למידה בחינוך הבדואי בנגב בשכבות גיל שונות ובהשוואה לקבוצות אוכלוסייה רלוונטיות; שיעור הסטודנטיות בלימודים אקדמיים בקרב בדואיות בנגב ובהשוואה לקבוצות אוכלוסייה רלוונטיות. אלה כמה מהממצאים העיקריים במסמך:

נשירת תלמידות ושיעורי למידה

- מערכת החינוך הבדואי בנגב מתמודדת עם שיעור למידה קטן ושיעורי נשירה גדולים ממערכת החינוך, הן בקרב תלמידים והן בקרב תלמידות. בין השנים תשע"ט (2018/19) ותש"ף (2019/20) נשרו מבתי הספר בחינוך הבדואי בנגב 1,608 תלמידים, יותר מ-40% מהם בנות.
- שיעור הנשירה של בנות בחברה הבדואית בנגב גדול במידה ניכרת משיעור הנשירה של בנות בקבוצות אוכלוסייה אחרות. על פי חוקרים שעוסקים בתחום זה, לנשירה של בנות בחברה הבדואית מאפיינים ייחודיים המבדילים אותה מנשירה של בנים בחברה זו, והיא קשורה במידה מסוימת למעבר מבית ספר יסודי לעל-יסודי המחייב נסיעה מחוץ ליישוב המגורים.
- אלה כמה מהממצאים העולים מנתונים שהתקבלו ממשרד החינוך לגבי נשירה של בנות בחינוך הבדואי בנגב בשנים 2017-2019:
 - שיעור הנשירה הגדול ביותר של בנות בחינוך הבדואי בנגב נמצא בחטיבת הביניים - 2.4% מהמחזור נשרו מן הלימודים במעבר בין תשע"ט (2018/19) לתש"ף (2019/20);
 - בשנתיים האחרונות שיעור הנשירה של בנות בחטיבת הביניים ירד במקצת (מ-2.8% מן המחזור בשנת 2017 ל-2.4% בשנת 2019);
 - שיעור הנשירה של בנות בחטיבה העליונה בחינוך הבדואי בנגב קטן מזה של בנות בחטיבת הביניים, אך עדיין גדול ביחס לבנות בקבוצות אוכלוסייה אחרות;

○ בין 2017 ל-2019 חל גידול בשיעור הנשירה של בנות בחינוך הבדואי בנגב (מ-1.8% מן המחזור בשנת 2017 ל-2.2% בשנת 2019).

- על פי עיבוד הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 73.7% מן הצעירים הבדואים בגיל 17 היו רשומים במוסדות החינוך בשנת הלימודים תש"ף (2019/20), לעומת 88.6% מכלל הצעירים בשכבת גיל זו. שיעור הלמידה של בנות בחברה הבדואית (79.4% משכבת הגיל) גדול משיעור הבנים (68.2%), אך קטן ביחס לבנות בקבוצות אוכלוסייה אחרות, שבהן שיעור הלמידה של הבנות הוא יותר מ-90% משכבת הגיל.

לימודים אקדמיים

- שיעור הנשים הבדואיות בנות 18-30 במחוז הדרום שלמדו לתואר ראשון בשנת 2018/19 היה קטן ב-80% מהשיעור המקביל אצל כלל הנשים בישראל (ללא הנשים הערביות במחוז הדרום), ב-58% מהשיעור המקביל אצל הנשים היהודיות במחוז הדרום, ב-46% מהשיעור המקביל אצל הנשים הערביות שאינן מתגוררות במחוז הדרום וב-27% מהשיעור המקביל אצל נשים מוסלמיות המתגוררות בכל הארץ. לצד זאת, הוא היה גדול בכמעט 200% מהשיעור המקביל אצל גברים בדואים במחוז הדרום.
- במהלך העשור חל גידול משמעותי בשיעור הנשים הבדואיות בנות 18-30 במחוז הדרום שלומדות לתואר ראשון (7.4% בשנת 2018/19, לעומת 3.4% בשנת 2009/10 – גידול של 117%). גם ברוב קבוצות האוכלוסייה האחרות חל באותן שנים גידול (מלבד נשים יהודיות במחוז הדרום), אולם שיעור הגידול היה קטן מזה של הנשים הבדואיות במחוז הדרום.

1. נשירת תלמידים בחינוך הבדואי בנגב

1.1 רקע

הנשירה הרבה של תלמידים בדואים ממערכת החינוך היא אחת הבעיות החמורות שמערכת החינוך מתמודדת עימן, ויש לה השלכות שליליות, בהווה ובעתיד, על חייהם של הנער או הנערה הנושרים ממסגרות החינוך.

שיעור הנשירה בחינוך הבדואי בנגב גדול מאוד ביחס לקבוצות אוכלוסייה אחרות בחברה הישראלית. מנתונים שאסף מכון ברוקדייל בדוח המסכם את תוכנית החומש לשנים 2011-2016 עולה כי בשנת הלימודים תשע"ו (2015/16) היה שיעור הנשירה המצטבר של הבדואים בנגב בשנתון גיל 17 23.5%, לעומת 10% אצל ערביי ישראל בני אותו גיל ו-7.4% בכלל האוכלוסייה. שיעור הנשירה של בנות בדואיות קטן מזה של הבנים, אך גדול מאוד ביחס לבנות במגזרים אחרים. 21.2% מהבנות הבדואיות בנות ה-17 לא למדו במערכת החינוך (לעומת 25.3% מהבנים). שיעור הנשירה של בנות ערביות בנות 17 באותה שנה היה 7.3%, ושיעור הנשירה בכלל האוכלוסייה – 3.6% מהשנתון.¹

על פי המחקר של מכון ברוקדייל, אלה כמה מהגורמים לשיעור הנשירה הגדול בחברה הבדואית בנגב:

¹ יונתן אייל, יהודית קינג, מוריה פרנגל, אורן תירוש, [התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב \(החלטת ממשלה 3708\): דוח מסכם](#), מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, אוקטובר 2018. ערביי ישראל, מתייחס לחינוך הערבי ללא בדואים בנגב ודרוזים; כלל האוכלוסייה ללא חרדים ובדואים בנגב.

- קשיים וכישלון בלימודים, שאחת הסיבות העיקריות שלהם היא היעדרויות תכופות של התלמידים מבית הספר;
- עוני וקשיי מחיה בסיסית של המשפחות, בשילוב הזדמנויות תעסוקה הפתוחות בפני ילדים ובני נוער;
- מחסור במסגרות לתלמידים חלשים;
- נטייה של הורים שלא להשאיר את ילדיהם בבתי הספר אם אין להם אופק של תעודת בגרות או רכישת מקצוע;
- מאפיינים תרבותיים, ובהם התנגדות של הורים ללימודי בנותיהם מחוץ ליישוב המגורים ובמסגרות שלומדים בהן בנים ובנות יחד;
- היעדר אכיפה של ביקור סדיר על ידי הרשויות המקומיות.

מן המחקר עולה כי מאפייני הנשירה של בנות בדואיות שונים מאלו של בנים. יש נשירה גבוהה יחסית של בנות במעבר מכיתה ח' לט' ומכיתה ט' לז', אך בנות שהגיעו לכיתה י' כמעט שאינן נושרות אלא מסיימות את בתי הספר, בעוד בנים ממשיכים לנשור גם במעברים מכיתה י' לז' ומכיתה י"א לז'. על פי החוקרים, עיתוי הנשירה של בנות קשור במידה מסוימת למעבר מבית ספר יסודי לעל-יסודי המחייב נסיעה אל מחוץ ליישוב המגורים. הבנות שהגיעו לכיתה י' הן אלו שהתגברו על החסמים המסורתיים של לימודי בנות, ולכן יכולות לסיים לימודים על-יסודיים.²

להלן יובאו נתונים עדכניים על שיעור הנשירה במעבר משנה לשנה אצל תלמידות בחינוך הבדואי בנגב ועל שיעור הלמידה באוכלוסייה זאת בהשוואה לקבוצות אוכלוסייה אחרות.

בדצמבר 2017 קיבלה ממשלת ישראל את החלטה מס' 2397 – **תוכנית לפיתוח כלכלי חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 2017–2021**. מדדי התוצאות למערכת החינוך הבדואית בנגב, שנקבעו על ידי משרד החינוך כחלק מתוכנית החומש, מצפים לירידה של לפחות 0.2% בשנה בשיעור הנשירה במגזר מכלל הלומדים – מ-2.2% בשנת 2017 עד ל-1.2% בשנת 2021, ולירידה בשיעור הלא-לומדים ב"ב מתוך שכבת הגיל – מ-29.8% בשנת 2015 עד ל-17.6% בשנת 2021. אין בתוכנית התייחסות ספציפית לנשירה של בנות.³

1.2 נתונים על נשירת תלמידות בחינוך הבדואי בנגב

על פי נתוני משרד החינוך, במעבר משנת הלימודים תשע"ט (2018/2019) לתש"ף (2019/2020) נשרו ממסגרות החינוך הבדואי בנגב ולא השתלבו במסגרות חינוך אחרות 1,608 תלמידים, ומהם 680 בנות. בין הנושרות, 306 היו תלמידות בחינוך היסודי, 178 בחטיבות הביניים ו-196 בחטיבה העליונה. שיעור הנשירה הכולל בחטיבה העליונה בחינוך הבדואי בנגב גדול פי יותר משלושה משיעור הנשירה בקרב כלל התלמידים (3.7% במעבר מתשע"ח

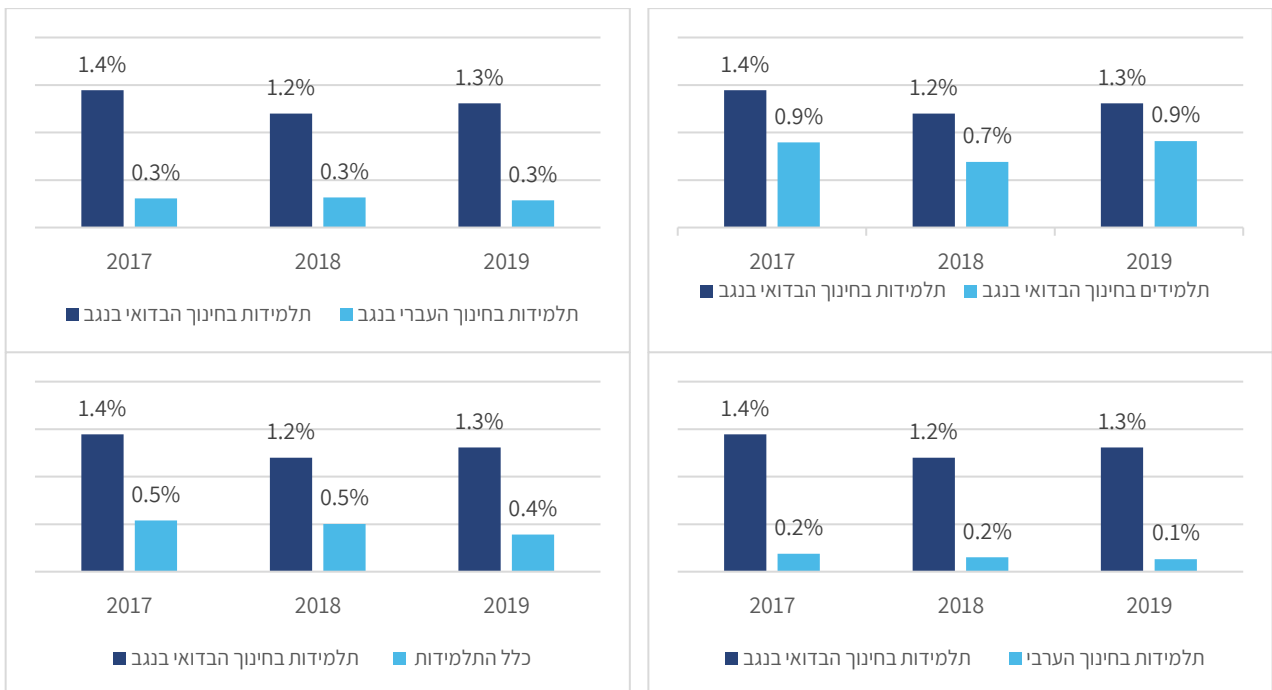
² יונתן אייל, יהודית קינג, מוריה פרנגל, אורן תירוש, [התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב \(החלטת ממשלה 3708\): דוח מסכם](#), מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, אוקטובר 2018.

³ מדינת ישראל, התוכנית לפיתוח כלכלי-חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 2017-2021 (ממשלת ישראל, החלטה מספר 2397), ספר תוכניות עבודה, טבת התשע"ח, ינואר 2018. עמ' 24.

לתשע"ט, לעומת 1.1% בחינוך הכללי. שיעור הנשירה בחינוך הבדואי בנגב נמצא בשנים האחרונות במגמת עלייה, בעוד במגזרים אחרים הוא נותר ללא שינוי או צומצם במקצת.

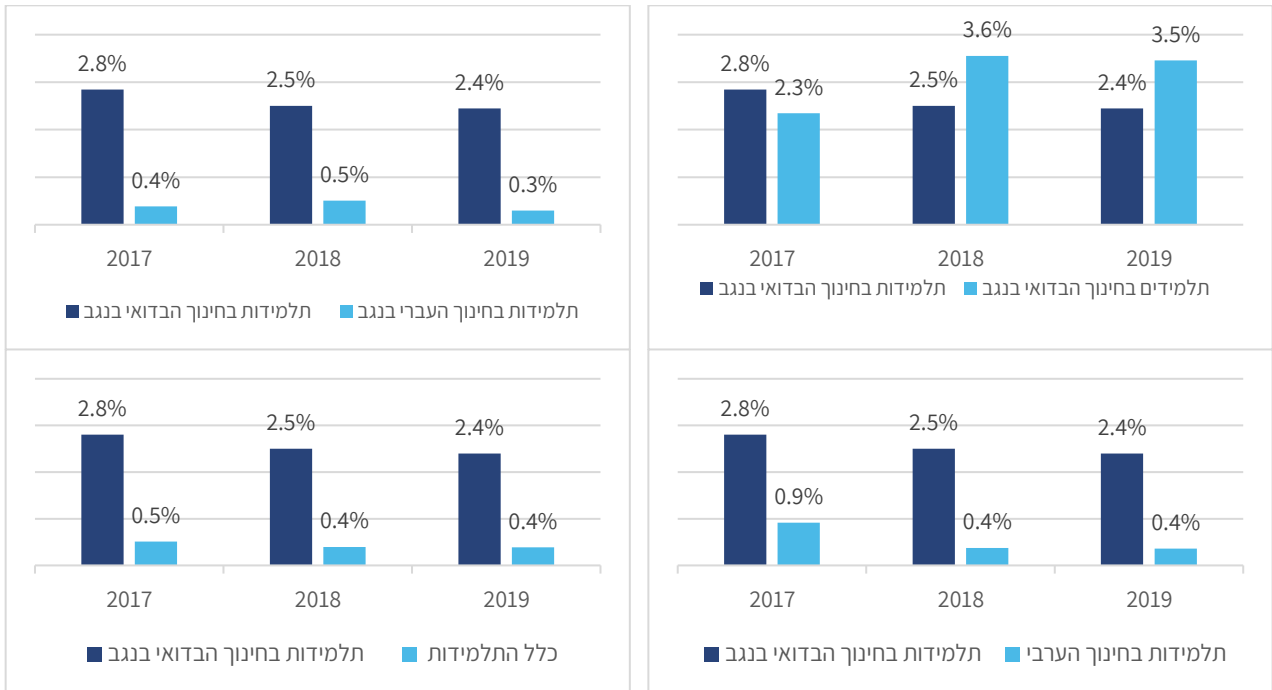
בפרק זה יובאו נתונים על נשירת תלמידות בחינוך הבדואי בנגב בהשוואה לקבוצות אוכלוסייה ומגזרים שונים: תלמידים בחינוך הבדואי בנגב, תלמידות בחינוך העברי במחוז הדרום, תלמידות בחינוך הערבי ותלמידות בכלל מערכת החינוך (ללא החינוך הבדואי בנגב). נתונים אלו מאפשרים להעמיק את ההבנה של תופעת נשירת תלמידות בחינוך הבדואי בנגב.⁴

חינוך יסודי

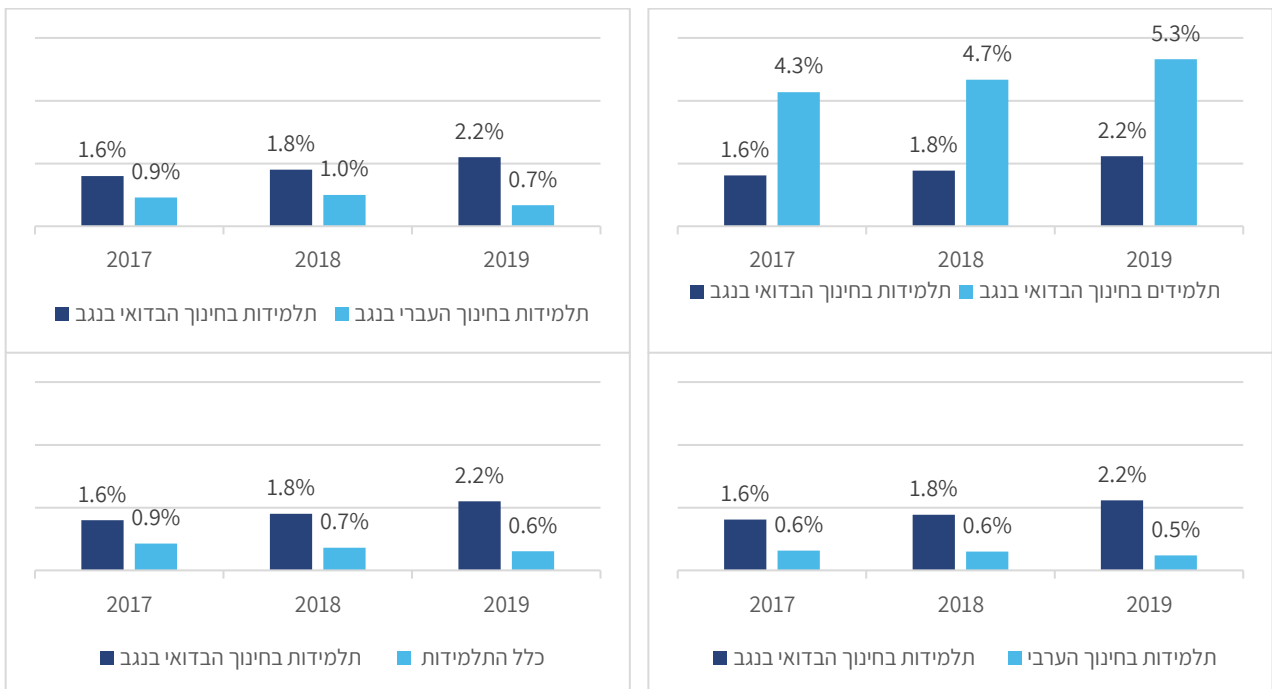

⁴ מודל נשירה שנתי 2017-2019 - קובץ נתונים, נתקבל באמצעות יואב אזולאי, מנהל אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, מינהל כלכלה ותקציבים, משרד החינוך, 8 בספטמבר 2020. נתוני הלומדים כוללים תלמידים בתוכנית היל"ה ובמסגרות לנוער של משרד העבודה והרווחה. החלוקה לשכבות גיל היא לפי ההגדרה של כל בית ספר כך בחינוך היסודי נכללים גם בתי ספר שבהם לומדים תלמידים בכיתות א' עד ח' ובחטיבה העליונה בתי ספר שבהם תלמידים בכיתות ט' עד י"ב.

חטיבות ביניים

חטיבה עליונה

אלה הממצאים העולים מן התרשימים:

• בחינוך היסודי:

- שיעור הנשירה של בנות בחינוך היסודי הבדואי בנגב (1.3% מהמחזור בשנת 2019) גדול יותר מבקבוצות האוכלוסייה האחרות שנבדקו, לרבות בנים בחינוך הבדואי בנגב (0.9% מהמחזור בשנת 2019).
- בין 2017 ל-2019 לא היה כמעט שינוי בשיעור הנשירה של בנות בחינוך היסודי הבדואי בנגב. באותו הזמן שיעור הנשירה אצל כלל התלמידות קטן במקצת (מ-0.5% מן המחזור ל-0.4% מתוכו).

• בחטיבות הביניים:

- שיעור הנשירה הגדול ביותר של בנות בחינוך הבדואי בנגב הוא בחטיבת הביניים – 2.4% מהמחזור בשנת 2019. לעומת זאת, בקבוצות אוכלוסייה אחרות (בנות בחינוך הערבי ובנות בחינוך העברי במחוז הדרום) הנשירה בגילים אלו נמוכה, ודומה לנשירה בחינוך היסודי.
- בשנת 2017 שיעור הנשירה של בנות בחינוך הבדואי בנגב היה גדול מזה של בנים בקבוצת אוכלוסייה זאת. אולם בשנתיים האחרונות שיעור הנשירה של בנות בחטיבה קטן במקצת (מ-2.8% מן המחזור בשנת 2017 ל-2.4% בשנת 2019), ואילו שיעור הנשירה של בנים גדל במידה ניכרת (מ-2.8% מן המחזור בשנת 2017 ל-3.5% בשנת 2019), כך שכיום שיעור הנשירה של בנים גדול משיעור הנשירה של בנות בחטיבות הביניים בחינוך הבדואי בנגב.

• בחטיבה העליונה:

- שיעור הנשירה של בנות בחטיבה העליונה בחינוך הבדואי בנגב קטן מזה של בנות בחטיבת הביניים, אך עדיין גדול ביחס לבנות בקבוצות אוכלוסייה אחרות.
- בין 2017 ל-2019 הייתה מגמת גידול בשיעור הנשירה של בנות בחינוך הבדואי בנגב (מ-1.8% מן המחזור בשנת 2017 ל-2.2% בשנת 2019), ובמקביל היה גידול משמעותי בשיעור הנשירה של בנים בחטיבה העליונה בחינוך הבדואי בנגב. ביתר המגזרים נשמרה יציבות ואף הייתה ירידה קטנה בנשירה, כך שהפערים בין הנשירה בחינוך הבדואי לנשירה ביתר קבוצות האוכלוסייה גדלו.

1.3 שיעורי הלמידה של בנות בחברה הבדואית בנגב⁵

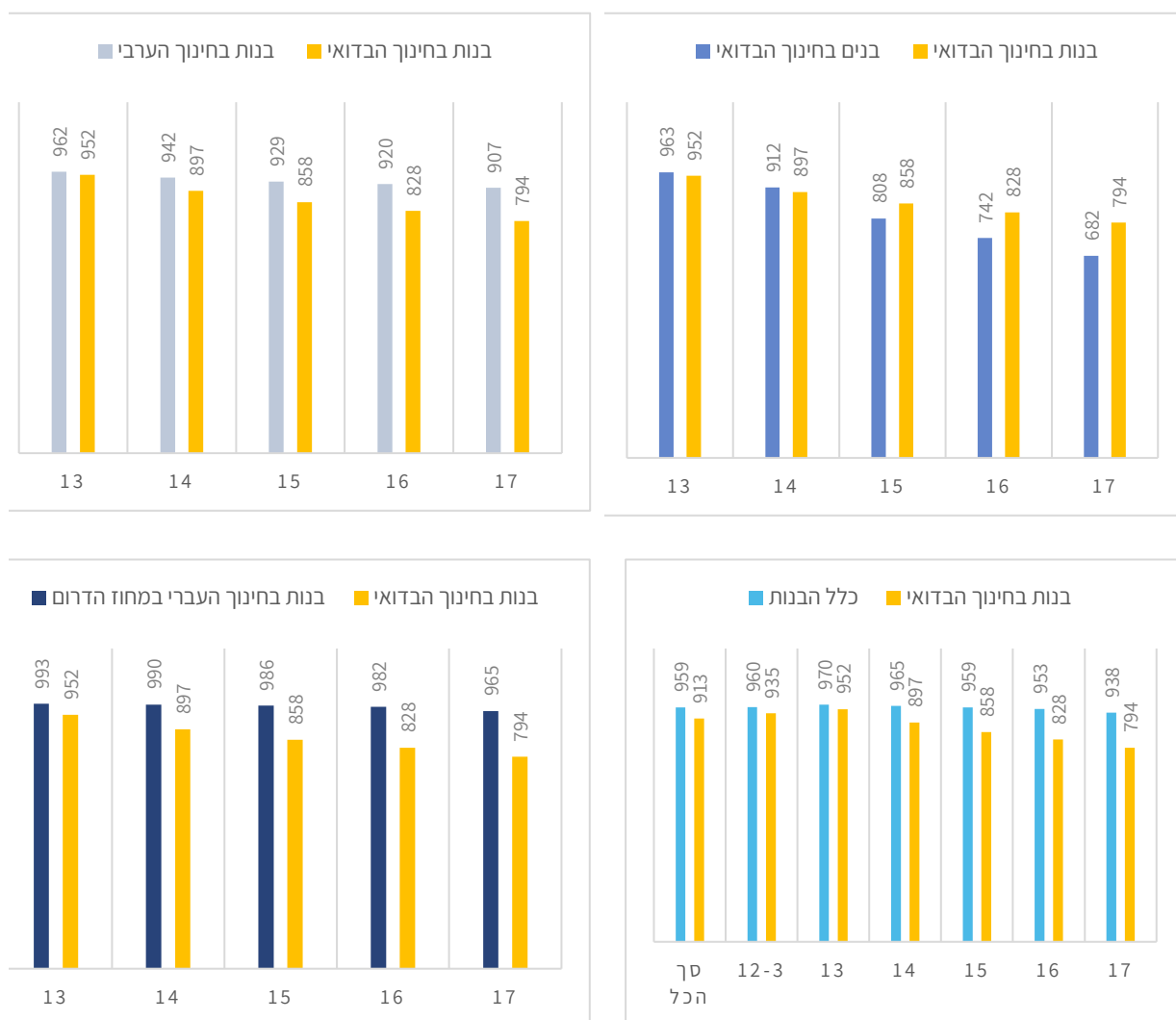
73.7% מן הצעירים הבדואים בגיל 17 היו רשומים במוסדות החינוך בשנת הלימודים תש"ף (2019/20), לעומת 88.6% מכלל הצעירים בשכבת גיל זו. עם זאת, שיעור הלמידה של הצעירים הבדואים בשנת 2019/20 גדול ביחס לשיעור זה בשנת הלימודים 2015/16 (70.7% מן השנתון).⁶

⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיעורי למידה של בני 3-17 בשנת הלימודים תש"ף (2019/20), עיבוד מיוחד, 12 בנובמבר 2020. הנתונים מתייחסים לתלמידים במוסדות לימוד בפקוח משרד החינוך בלבד לא כולל תלמידים בפרויקט היל"ה ותלמידים בבתי ספר בפקוח משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

⁶ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [חינוך בחברה הבדואית בנגב – תמונת מצב](#), כתיבה: אתי וייסבלאי, 30 באוקטובר 2017.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפיקה לבקשתנו נתונים על שיעור הלמידה בקרב ילדים ובני נוער בחברה הבדואית בנגב, בפילוח לפי מגזר ובהשוואה למגזרים אחרים – בנות בכלל, בנות בחברה הערבית ובנות בחינוך העברי בנגב. הנתונים מוצגים בתרשימים שלהלן:

שיעורי למידה ל-1,000 נפשות בגיל 13 עד 17 לפי מגזר, תש"ף (2019/20)

אלה הממצאים העולים מהנתונים שלמעלה:

- בגילים הצעירים שיעור הלמידה של בנות ובנים בדואים הוא כ-95%, ואין פער משמעותי בין המגדרים. אם זאת הוא קטן במקצת משיעור הלמידה במגזרים האחרים, הקרוב ל-100%.
- בגיל 13 ו-14 שיעור הלמידה של בנות בדואיות הוא הקטן ביותר ביחס לקבוצות האוכלוסייה האחרות שנבדקות, ואף נמוך מזה של בנים בדואים.
- בגיל 15 עד 17 שיעור הלמידה של בנות בדואיות גדול מזה של בנים בדואים, וזאת בשל נשירה רבה של בנים בגיל תיכון לצד נשירה מועטה יותר של בנות.

- כ-30% מבני ה-17 הבדואים וכ-20% מבנות ה-17 בחברה הבדואית בנגב אינם רשומים במוסדות חינוך.
- אצל בנות בכלל, וגם לפי פילוח לבנות ערביות ולבנות בחינוך העברי בנגב, שיעור הלמידה בכל הגילים הוא כ-95%, והוא כמעט שאינו משתנה עם העלייה בגיל. לעומת זאת אצל בנות בדואיות שיעור הלמידה קטן מ-90% כבר בגיל 14, והוא קטן עם העלייה בגיל.

2. נתונים על לימודים אקדמיים בקרב בדואיות בנגב

2.1 רקע

האוכלוסייה הבדואית בנגב נחשבת מבחינת הממשלה ומבחינת המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) לאחת מקבוצות היעד שיש לפעול להגברת השתתפותן במערכת ההשכלה הגבוהה. כאמור, בספטמבר 2017 החליטה הממשלה על תוכנית לפיתוח חברתי-כלכלי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב בשנים 2017-2021. במסגרת החלטה זו נקבע כי יוקצו למשרד החינוך 112 מיליון ש"ח במשך תוכנית החומש בעבור תוכניות חינוכיות, ובכללן **עידוד בוגרי התיכון הבדואים ללמוד במוסדות אקדמיים ישראלים**. כמו כן, הממשלה קבעה כי משרד האוצר יקצה סכום נוסף של 55 מיליון ש"ח לצורך **שילוב הסטודנטים הבדואים במוסדות להשכלה גבוהה**, וגם הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) של המל"ג תקצה סכום זהה למען מטרה זו למשך תוכנית החומש.⁷

בהמשך להחלטת הממשלה החליטה ות"ת להמליץ למל"ג לפעול כדי לעודד את המוסדות להשכלה גבוהה להגדיל את מספר הסטודנטים הבדואים הנקלטים לשנה א' של התואר הראשון בלפחות 75% ממספרם בתשע"ו (2015/16), כך שעד לסוף שנת תשפ"ב (2021/22) יהיו כ-1,500 סטודנטים בשנה א'.⁸ על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2018/19 למדו לתואר ראשון 3,147 סטודנטים בדואים ממחוז הדרום (ומהם 2,338 נשים), לעומת 1,672 בשנת 2014/15 (ומהם 1,216 נשים) ו-1,087 בשנת 2009/10 (ומהם 728 נשים).⁹

2.2 שיעור הסטודנטיות הבדואיות בהשוואה לקבוצות אוכלוסייה נבחרות

להלן יוצגו נתונים מעיבוד מיוחד שהתקבל מן הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, על שיעור הסטודנטים לתואר ראשון בגיל 18-30 במוסדות להשכלה גבוהה בישראל מכלל האוכלוסייה בגילים אלו, בחלוקה לפי כמה קבוצות אוכלוסייה, ובהן נשים בדואיות המתגוררות במחוז הדרום. בטרם נציג את הנתונים נדגיש שתי נקודות:

- **יש לשים לב כי חלק מהקבוצות חופפות בחלקן, ואין מדובר בהשוואה בין קבוצות אוכלוסייה נפרדות לגמרי.**
- הנתונים על כל אחת מהשנים, בכל אחת מקבוצות האוכלוסייה המוצגות, הם של **סטודנטים בגיל 18-30 הרשומים ללימודי תואר ראשון בשנה נתונה מתוך כלל האוכלוסייה בגילים אלו** (אוכלוסייה זו כוללת גם את מי שהיו סטודנטים בשנים אחרות ואינם רשומים כסטודנטים בשנת הלימודים שנבדקה). כלומר,

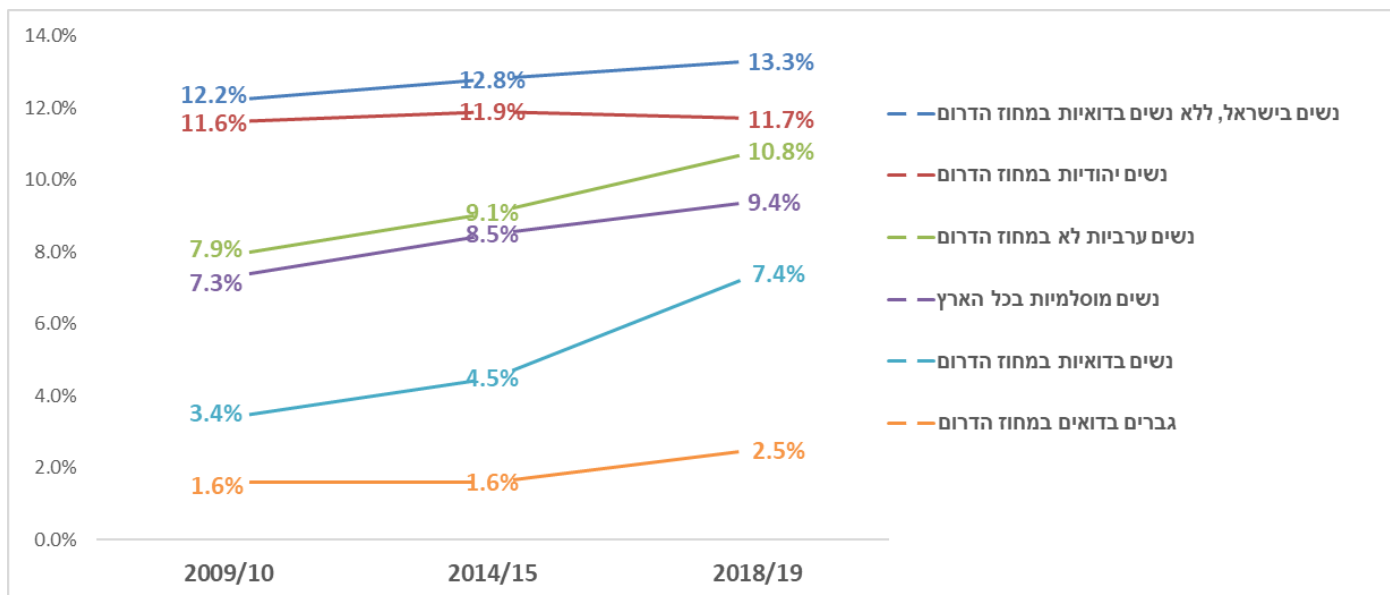
⁷ החלטה מספר 2397 של הממשלה מיום 12 בפברואר 2017.

⁸ החלטת ות"ת בנושא "יעד להגדלת מספר הסטודנטים הבדואים לתואר ראשון לחומש הנוכחי", 28 ביוני 2017.

⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד שהוכן לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוקטובר 2020.

הנתונים מספקים תמונת מצב על שנת לימודים מסוימת בלבד, והם אינם מייצגים את שיעורי הלמידה המצטברים בקרב קבוצות האוכלוסייה שנבדקו.

שיעור הסטודנטים בגיל 18-30 הלומדים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה בישראל¹⁰ מכלל האוכלוסייה בגילי 18-30, לפי קבוצות אוכלוסייה, שנים נבחרות¹¹

אלה הנתונים המוצגים בתרשים:

- בשנת 2018/19 למדו לתואר ראשון 7.4% מהנשים הבדואיות במחוז הדרום בגילי 18-30. הנתון המקביל בקבוצות האוכלוסייה האחרות הוא 13.3% מכלל הנשים בישראל (ללא נשים ערביות במחוז הדרום), 11.7% מהנשים היהודיות במחוז הדרום, 10.8% מהנשים הערביות שאינן מתגוררות במחוז הדרום, 9.4% מהנשים המוסלמיות בכל הארץ ו-2.5% מהגברים הבדואים במחוז הדרום.
- שיעור הנשים הבדואיות במחוז הדרום בגיל 18-30 שלמדו לתואר ראשון בשנת 2018/19 היה קטן ב-80% מהשיעור המקביל אצל כלל הנשים בישראל (ללא נשים ערביות במחוז הדרום), ב-58% מהשיעור המקביל אצל הנשים היהודיות במחוז הדרום, ב-46% מהשיעור המקביל אצל הנשים הערביות שאינן מתגוררות במחוז הדרום וב-27% מהשיעור המקביל אצל נשים מוסלמיות המתגוררות בכל הארץ. לצד זאת, הוא היה גדול כמעט ב-200% מהשיעור המקביל אצל גברים בדואים במחוז הדרום.
- במהלך העשור חל גידול משמעותי בשיעור הנשים הבדואיות במחוז הדרום שגילן 18-30 הלומדות לתואר ראשון (7.4% בשנת 2018/19, לעומת 3.4% בשנת 2009/10 - גידול של 117%). גם ברוב קבוצות

¹⁰ לא כולל האוניברסיטה הפתוחה.

¹¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד שהוכן לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוקטובר 2020.

האוכלוסייה האחרות חל באותן שנים גידול (מלבד אצל נשים יהודיות במחוז הדרום), אולם שיעור הגידול היה קטן מזה של הנשים הבדואיות במחוז הדרום.

נוסיף כי חלק ניכר מהסטודנטים הערבים בישראל, ובכלל זה גם סטודנטים בדואים, בוחרים ללמוד לתואר במוסדות שאינם ישראליים. מנתוני מחקר אקדמי שערכו ד"ר ח'אלד עראר וד"ר קוסאי חאג' - יחיא עולה כי בשנת 2018 למדו בחו"ל 15,341 סטודנטים ערבים (כ-8,000 מהם למדו בשטחי הרשות הפלסטינית וכ-1,300 בירדן), והם היו כ-24% מסך הסטודנטים הערבים-ישראלים באותה שנה.¹² על פי הידוע לנו, תופעת הלימודים במוסדות אקדמיים שאינם ישראליים קיימת גם בחברה הבדואית, אולם אין בידינו נתונים עדכניים על מספר הסטודנטים והסטודנטיות הבדואים הלומדים במוסדות אלה.

¹² מתוך: אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר, [נייר עבודה בנושא: חסמים להשתלבות האוכלוסייה הערבית במערכת ההשכלה הגבוהה](#), כתיבה: זאב קריל ונג'יב עמרייה, ספטמבר 2019; מכון אהרון למדיניות כלכלית, [החברה הערבית כמנוע צמיחה במשק הישראלי](#), כתיבה: מריאן תחאוכו, דצמבר 2019.